

Nemtörődöm mező

Az izraeli művészet
mai állása

RÓZSA T. ENDRE

Tel Aviv Museum of Art, 2017. III. 16 – X. 12.

távcső

Bruce és Ruth Rappaport több mint harminc éve hozták létre filantróp alapítványukat az orvostudomány támogatására. Több tízmillió dollárt adományoztak a haifai Technion Egyetem orvosi fakultásának, és ugyanott egy orvosbiológiai kutatóközpontot építtettek fel, majd hamarosan a kulturális élet támogatására is kierjesztette működését az alapítvány. Egyik fő szponzora lett az 1936-ban alakult világhírű Izraeli Filharmonikus Zenekarnak, és a Tel Aviv Művészeti Múzeummal közösen megalapította a Rappaport Képzőművészeti Díjat, amelyet évente egyszer oszt ki a kuratórium, és egyszerre két művész kapja, egy beérkezett és egy pályakezdő fiatal. Idén jutottak el a tizedik évfordulóig, és ebből az alkalomból gyűjteményes tárlatot rendeztek az eddig díjazott húsz művész műveiből.

A Tel Aviv-i kiállítás húsz művészének alkotásai nem folytatnak párbeszédet egymással. Lehet, hogy a díj évenkénti adományozása idején ezt a szempontot is figyelembe vették, de a nagy tárlat együttesében a párhuzamok lehetősége megszűnt. A beérkezettek és a pályakezdők életkora között sem olyan nagy a különbség, az érett mesterek többsége az 50-es, 60-as években született, a fiatalok pedig a 70-es, 80-as években, így szinte ugyanannak a nemzedéknek az elejéhez és a végéhez tartoznak. Sokkal inkább arra ad alkalmat a kiállítás, hogy annak révén körképet kapjunk az izraeli képzőművészet mai állásáról.

A kortárs magyar képzőművészettel összevetve meglehetősen eltérő világba érkezünk. Más a térszemlélet, mások a motívumok, a jelképrendszerek, más a színvilág és az anyaghasználat. Az igazodási pontok szélesebb körben szóródnak, és az Egyesült Államok is jobban szem előtt van. A szuverén, egyéni hangú és sokszínű művekben nem sok

ELAD KOPLÉR: *Angelus Novus*, 2007,
vegyes technika üvegyapoton, 70×220×126 cm
HUNGART © 2017

NURIT DAVID: *Senki ruhája*, 2017,
installáció, vegyes technika
A Givon Art Gallery tulajdona. HUNGART © 2017

Foto: Avraham Hay

nyomát lehet találni a társadalmi rossz közérzetnek, a depresszív világlátásnak. A leginkább feltűnő, hogy a magyar művészetben máig szerepet játszó konstruktív, geometrikus absztrakció teljesen hiányzik a művekből. Annál inkább jelen van az élénk színhasználat, a lendületes festés laza öröme.

Az 1981-ben született Iva Kafri például szokatlan anyagokat használ fel háromdimenziós, poétikus installációiban: tapétapapírt, magnószalagot, alumíniumalakzatokat, plexiüveget, felfüggesztve lebegő, áttetsző lemezeket, átlátszó anyagra nyomtatott fotókat. A könnyed, vidám összehatást élénk akrilfestéssel fokozza, többnyire sárga, pink, piros, mélylila és kék kontrasztokkal. Shai Yehezkelli nagy vásznain ritmusos, lendületes, vad és szabados stílusban szintén előszeretettel alkalmazza az akril vidám koloritját. Sharon Poliakine installációjának címe: *Nemtörődöm mező*. A művet függőleges faelemek és dinnyeszerű alumíniumöntvények csoportja dominálja némi színes ráfestéssel és az arte povera modorára emlékeztető apró rátett elemekkel. A sokféle felfogást mutató kiállításon az egyik művész kissé kilóg a sorból. Jan Rauchwerger 1942-ben született Türkmenisztánban, Kijevben és Moszkvában tanult. (Rajta kívül mindenki izraeli születésű, sokkal fiatalabb, és a nagy többség a jeruzsálemi Bezalel Akadémián végzett.) Rauchwerger hagyománykövető realiztikus modora kissé archaikusan hat a többi mű között. A felső-galileai arab keresztény családból származó Michael Halak fanyar humorú fotorealista művei viszont könnyedén illeszkednek bele az összképbe.

Rinaldó és Armida szerelmi története nem tartozik a legismertebbek közé. Torquato Tasso szerint az első kereszties hadjárat idején azt a

TAL MAZLIAH: *Cím nélkül*, 2010, olaj, rétegelt lemez, 70x50 cm

HUNGART © 2017

feladatot kapta a szaracén Armida, hogy csábítsa el és ölje meg Rinaldó lovagot. Armida azonban szerelembe esett, és nem hajtotta végre megbízatását. A romantikus mesét a velencei Giovanni Battista Tiepolo használta fel a 18. században. Jossef Krispel számára a történet ürügy. A mitológus modorban festett szerelmi pároshoz egy másik kép tartozik. Két fiatal fiú csókolózik. Diptichon. A második kép nálunk talán pornográfának számítana, ha kiállítanák, kiverné a biztosítékot. Tal Mazliah cím nélküli képe színes ornamentika benyomását kelti, és csak alapos tanulmányozás után tűnik fel egy héberül írott, dekoratívan ismétlődő mondat: Közvetlenül a Hamasszal kell beszélned Gázában. Az egész kiállításon ez az egyetlen kép, amelyen keresztül – nagyon áttételesen – beszűrődik az izraeli–palesztin konfliktus. Elad Kopler egy madárra vagy inkább repülőgépre emlékeztető tárgyat készített üvegyapotból, amit zöld és szürke vászoncsíkokkal borított be. A burkoló színek miatt a mű némileg katonás jellegű, a címe *Angelus Novus*.

Az üvegyapot tárgy címe idézet. Egy poén. Paul Klee 1920-ban készítette el az *Angelus Novus* (Új angyal) című művét, és a törekeny szeráffigurát ábrázoló képet Walter Benjamin vásárolta meg. Az 1940-es Történefilozófiai tézisek egyik fejezetében Benjamin az Angelus Novus

SHARON POLIAKINE:
Tudatlan mező, 2011,
installáció, vegyes
technika

HUNGART © 2017

SHAI YEHEZKELLI:

Cím nélkül (Öt fej), 2016,
olaj, akril, vászon,
210x172 cm
HUNGART © 2017

figuráját a Történelem Angyalának látta, és a történelem haladását pusztító fátként értelmezte sokat idézett tézisében. A holokauszt üldöztetése miatt Benjamin nem sokkal később öngyilkosságot követett el a spanyol–francia határon. Klee híressé vált műve végül Benjamin barátja, Gershon Scholem hagyatékából került a jeruzsálemi Israel Museum gyűjteményébe. Elad Kopler *Angelus Novus* című tárgya viszont egyáltalán nem nyit teret a pesszimista értelmezésnek. A mai izraeli művészetben a holokauszt nem téma. A fluxusban indult Gustav Metzger, aki idén tavasszal halt meg Londonban, 2005-ben egy majdnem 6x6 méteres híres installációjában már felhasználta az *Angelus Novus* reprodukcióját, utalt benne Walter

Benjamin halálára, és az installáció része az Eichmann jeruzsálemi perében használt üvegkabin replikája is. Az Izraelen kívül élő zsidó művészek számára a holokauszt lehet téma. Az Eichmann és az *Angyal* című installáció járja a világot, nemrégiben Varsóban mutatták be.

Az izraeli képzőművészet nagyon régóta egy önálló ország autark művészetévé fejlődött. 2005-ben Berlinben a Martin-Gropius-Bau teljes épületét betöltő, hatalmas, reprezentatív kiállítást rendeztek. *Az új héberek – az izraeli művészet 100 éve* címet kapta az összes emeletet betöltő tárlat. 1905-ben alapította meg Boris Schatz a Bezalel Akadémiát Jeruzsálemben, és ettől az időponttól datálódik a száz év. A valóban önálló izraeli művészet az 1920-as években kezdett kifermődni. Kétségkívül nyugati hatások érték az akkori fiatal művészeket, de Reuven Rubin, Nahum Gutman, Arie El Hanani, Pinhas Litvinowsky és mások munkássága megteremtette az önálló izraeli

IVA KAFRI: *Multiplane(s)*, 2013, installáció, vegyes technika, HUNGART © 2017

JOSSEF KRISPEL:

Rinaldó és Armida,

2016, akril, vászon, 70x60 cm

HUNGART © 2017

képzőművészetet, ami már az új nemzeti identitással is kölcsönviszonyba lépett. Ady barátja volt a kárpátaljai születésű cionista Feuerstein Avigdor, aki az első világháború után telepedett le az akkor angol fennhatóság alatt álló Izraelben, és Avigdor Hameiri néven jelentős héber költő lett. Ady azt mondta a barátjának a New York Kávéházban, hogy eddig ti hoztátok el a Keletet Nyugatra, most majd a Nyugatot viszitek el Keletre. A teória tetszetős, de Adynak egyáltalán nem lett igaza. A művészet nem olyan portéka, amit tetszés szerint lehet exportálni.

A 2005-ös berlini kiállítás arra is jó referenciát ad, hogy megítélhessük, mennyire reprezentatív a Tel Aviv-i Rappaport-díj kitüntetett művészeinek listája. Az átfedés a két névsor között jelentős, és ez megnyugtató. A konkrét művészeti anyag összeállításában viszont az expresszívebben megfestett alkotásokat részesítették előnyben a német kurátorok. Például a már említett Tal Mazliah is harsányabb modorban festett képekkel szerepelt a berlini kiállításon. Vélhetően azért, mert az expresszívitás jobban befogadható a német szenzibilitás

számára. Konstruktivista, geometrikus stílusú alkotásokat a berlini kiállítás kurátorai sem tudtak felkutatni. Az idei Velencei Biennálé izraeli pavilonjában Gal Weinstein képviseli az országot, akinek az alkotásai szintén szerepeltek a berlini kiállításon. Hozzáteszem, hogy a berlini kiállítás a politikatörténeti eseményeket is nyomon követte, jelentős teret szentelt az ország eszmetörténeti formálódásának, és bemutatta olyan elkötelezett művészek alkotásait, akik még nem a mai Izrael területén működtek. Ilyen például a galíciai születésű Ephraim Moses Lilien, aki Németországban dolgozott, ott halt meg 1925-ben, de már részt vállalt a jeruzsálemi Bezalel Akadémia megalapításában.

Tel Aviv művésznegyede a Florentin. Igazi Bohémia. Még a világsikerű szobrász és videoművész, Sigalit Landau is ott lakik. Olyan, mint valamikor a Montmartre és később a Montparnasse volt Párizsban vagy a Greenwich Village a 60-as évekig, később a Tribeca, majd a SoHo (South of Houston Street) New Yorkban. Amikor a művésznegyedek divatba jönnek, a vagyonosabb beköltözők miatt a lakásárak emelkedni kezdenek. Akkor hurcolkodnak odább a művészek. Estéknként kezd lüktetni az élet Florentinben, szinte egymásba érnek az éttermek, pubok teraszai, és mindenfelől árad a zene. Sok hely este 7-kor nyit, és hajnalig tart nyitva. Mintha egy laza, nyüzsgő házibuliban sodródnánk. A falakon mindenütt festmények, és az enteriőrök is hangulatosak. Régi tárgyak, díványok, fotelek, egyebek. Florentinben mindenki művésznek érzi magát, a házak falaira színes képeket fújnak festékspray-vel. Az egyik kis zsinagóga fehér oldalfalára is színes festmény került. Ilyen nincs több a Földön. Ha valaki érezni szeretné, miből sarjadt ki Izraelben a mai fiatal képzőművészet, töltsön el egy vidám estét a Florentin-negyedben. Nem bánja meg.